

SLOBODNA DALMACIJA
DOROL BUDU SVIM ZVIZDE, TEČI VOĐE

petak, 18.7.2003.

novosti
teme dana
ekonomija
sport
kultura
mozaik
crna kronika

dalmacija
split
županija
zadar
šibenik
dubrovnik
bih

more
feljton
kolumne
osmrtnice
zadnje vijesti

impresum
prometni vodice
kretanje brodova
mali oglasi

kontakt
linkovi
arhiv
e-mail adresar

strana 2 od 3

NAŠI NOVINARI S HRVATSKIM I TALIJANSKIM RONIČIMA TIJEKOM KONTROLE POTOPLJENOG BOJNOG BRODA AUSTRO-UGARSKE MONARHIJE

Olupina **SZENT ISTVANA** puna je pitomih škarpina

Slika olupine na dnu je uistinu impozantna. Svako krilce propelera, primjerice, veće je od čovjeka, a propeleri su veliki oko pet metara i ronilac se osjeća stvarno mali...

Piše Davorka MEZIC

Snimke Branislav GRGUREVIC, Danijel FRKA i Jasen MESIC

Najveći i najpoznatiji brod potopljen u Jadranu - bojni brod Austro-Ugarske Monarhije - Szent Istvan privlaci i danas, 85 godina nakon svog odlaska na morsko dno, pozornost istraživača, posebice onih koje odabrani životni poziv vezuje uz morske dubine. Do olupine Szent Istvana ne mogu, međutim, mnogi. Kako zbog dubine na kojoj leži na poziciji otvorenoga mora, tako i zaštite koju kao spomenik kulture uživa. Roniti se na mjesto njegova potonuća može samo uz posebno odobrenje Ministarstva kulture. Ovih dana do olupine slavnoga broda ronila je hrvatsko-talijanska ekipa u akciji nazvanoj Memorijalno ronjenje, u organizaciji Ministarstva kulture i Ronilacke federacije IANTD Italia - Adria. Zatekli smo ih u mjestu Molat na istoimenom otoku zadarskoga arhipelaga, odakle su svakodnevno plovili oko dva sata do ciljane pozicije najbliže otoku Premudi.

Redoviti pregled

- Rijec je o ekspediciji koja će nam uz uključivanje iskusnih stranih ronilaca i njihove opreme omogućiti redoviti pregled ovog zaštićenog lokaliteta. Istodobno ekipa IANTD-a ima priliku upoznati dio najreprezentativnije

kulturne baštine u Hrvatskoj. Ronjenje se provodi po vrlo strogim ronilacko-sigurnosnim režimom koji, međutim, važi i za mjere očuvanja kulturne baštine - kazao nam je voditelj ove ekspedicije, hidroarheolog Ministarstva kulture Jasen Mesic. IANTD je, inace, objasnio je, međunarodna federacija koja se bavi tehničkim ronjenjima preko koje je naše ministarstvo odškolovalo svoje stručnjake za rad na plinskim mješavinama trimix koje se koriste za istraživanja na velikim dubinama. Tehnologija u nas dosta nova, u Europi, posebno Italiji, u upotrebi je od sredine 80-ih godina. Zahtjevnija je, puno skuplja, traži više pripreme i ronilackog znanja, ali je i mnogo sigurnija.

- S ronilacke strane ekspedicija na Szent Istvan je vrlo zahtjevna. Ne znate gdje je krma, gdje prova, kad zaronite na njega ne vidite mu kraja. Slika olupine na dnu je uistinu impozantna. Svako krilce propelera, primjerice, veće je od čovjeka, a propeleri su veliki oko pet metara i ronilac se osjeća stvarno mali - kaže Mesic.

Posebna zaštita

Szent Istvan je, inace, pod posebnom pravnom zaštitom i nije otvoren za turistička ronjenja. Prva istraživanja počela su 1994. i do 1998. su provedene tri hrvatsko-madarske ekspedicije, jedna hrvatska, potom 2000. godine hrvatsko-slovačka i lani prva hrvatsko-talijanska, u suradnji s talijanskom ratnom mornaricom, isključivo s ciljem dokumentiranja stanja broda. Opsežnija su istraživanja vodena 1996. do 1998. godine kada su vadena slova krmenog natpisa i pokretni nalazi iz admiralskog salona koji su smatrani ugroženima. Ti su nalazi pohranjeni u Povijesnom muzeju Istre u Puli. Kako je ovo bilo memorijalno ronjenje, članovi

PI
R.
HI
U
RI
B
N

ekspedicije na olupinu Szent Istvana položili su vijenac, odajući počast ljudima koji su ostali u plavoj grobnici. Ronjenja, koja su trajala nekoliko dana, iskorištena su, međutim, i za provjeru stanja olupine što se može smatrati i redovitim pregledom. S ronionicima, dakako, nismo mogli do pjeskovitog dna na kojemu, na dubini od 66 metara, leži Szent Istvan, ali ovoga puta ni oni nisu snimali. Dobili smo dopuštenje, međutim, koristiti fotografije iz knjige Tajne Jadrana - ronilacki vodič po olupinama hrvatskog Jadrana Danijela Frke i Jasena Mesica, tiskane 2002. u nakladi Adamić, u kojoj su i fotografije što su ih Frka i Mesic snimili u ranijim ronjenjima do olupine Szent Istvana.

Skupa oprema

Ovakva istraživanja su, doznajemo, rijetka i traže dobru organizacijsku i materijalnu pripremu. Procjenjujemo, reci će Mesic, da svaki od ronilaca nosi na sebi opremu vrijednu oko pet tisuća eura, a težine 50-ak kilograma. Jedna ovakva ekspedicija ne može koštati manje od 100 do 150 tisuća kuna - uz najam kuće, broda, goriva, prijevoza trajektima i nabavke izuzetno skupog helija. Sve ovoga puta financira federacija IANTD. S osam talijanskih trimix ronilaca ugovorom su precizirani svi detalji koji uključuju i sve zabrane, od snimanja do ulaska u olupinu. Ne smije se taknuti bilo koji dio broda, ne smiju tretirati ni predmete sa strane, čak ni probati otkopavati mulj. Na sve su to pristali, jer je to jedini način da zarone do Szent Istvana.

- Nama je jako bitno ostvarivati suradnju s jednom ovakvom federacijom. To nam omogućuje da se tehnološki možemo razvijati na većim dubinama i tehnologiju dobivati ne po ekonomskim, već puno povoljnijim cijenama - objašnjava Mesic. Osmeročlanu ekipu iz Marine di Pisa vodi Fabio Ruberti, dugogodišnji stručnjak na

tom području, a riječ je sve o iskusnim trimix ronionicima koji su radili na puno većim dubinama od ove i tehnički su dobro opremljeni.

Slavna povijest

- Više je razloga što smo ovdje, a glavni je ipak povijest i to ratna. Nema puno lokacija za ronjenje na tako velikim objektima, a kada ih i nadete nemaju tako slavnu povijest - kazao nam je Fabio Ruberti, iznenađen prvim pogledom na Szent Istvan. - Ima tako lijepu liniju i zapravo me podsjeća na figuru žene - kaže, objašnjavajući da bi se rado opet vratio na ovu lokaciju ali je teško dobiti dopuštenje, a i skupo je. Samo plinovi za jedno ronjenje jednog ronioca, doznajemo, koštaju oko 200 eura.

- Zahvaljujući suradnji s IANTD-om mi smo se već od 1995. počeli u Hrvatskoj baviti tehničkim ronjenjima i ronjenjem s plinskim mješavinama, najprije nitroxa potom i trimixa. Kroz tu smo suradnju obogatili i proširili znanje u Hrvatskoj, odškolovali oko 15 trimix ronilaca, a pomogli i Ministarstvu kulture da se istraživanja pomaknu na što veću dubinu, uz, upotrebom plinskih mješavina, sigurnije ronjenje - kaže nam na Molatu, pripremajući se za ronjenje, Neven Lukas, instruktor trimix i tehničkog ronjenja, u ovom slučaju i voditelj ronjenja. Ovu ekspediciju drži dobrom vježbom, prilično rutinskom jer dubina još nije prezahtjevna za trimix ronjenja s kojima se ide do 150 i 200 metara.

Puno mreža

- Vidjeli smo na Szent Istvanu ribarskih mreža kao u prici, ali i golemu količinu riba: šaraga, fratara, pica, škarpina, sve pravih primjeraka, čak kapitalaca. Imamo dolje na propelerima jednog ugora od 15 - 20 kila. Ne poznaje ljude, ne boji se, zabada nos i čudi se što radimo. Uživamo gledajući to mnoštvo riba koje, dakako, niti smijemo niti diramo - kaže nam Lukas ističući kako je ronilacka etika jako

napredovala. Razvojem ronilacke tehnike, kulture i edukacijom, ronionci su, posebno mladi naraštaj, sve više ekolozi. Svima im je draže vidjeti hobotnicu, dodirnuti je, stupiti s njom u kontakt, nego je ubiti - tvrdi Lukas. I dok mi, ispricavajući se zbog oduzetog im dragocjenog vremena, isplivljavamo prema Zadru, talijanski, te dvojica hrvatskih ronilaca

instruktora Neven Lukas i Ante Plancic, zajedno s Jasenom Mesicem i vanjskim suradnikom našeg Ministarstva kulture Juricom Bezekom, koji ovoga puta do Szent Istvana rone prvenstveno u nadzoru, plove prema lokaciji potopljenog broda - jedne od jadranskih legendi.

Nekadašnji ponos mornarice jedne velike državne sile leži i danas u položaju u kojemu je potonuo, kobilicom okrenut prema površini, mameci uzdahe onih koji do njega još nisu stigli, izazivajući ponovno one koji su ga obišli. Krijuci, uz to, i dalje svoje tajne, ne, dakako, samo riblje.

Zaštita olupine

Szent Istvan je pod posebnom pravnom zaštitom. Olupina je potpuno dokumentirana pa se, dogodi li se, ako je neki predmet odnesen sa "Szent Istvana" to može dokazati u nekom sudskom postupku. Imamo dosta dobru suradnju s policijom koja nadzire i ovaj i ostale zaštićene lokalitete te sa specijalnom policijom iz Lošinja. Korektna pravna regulativa i učinkovita kontrola najvažniji su za dobru zaštitu, čemu pridonosi dobra dokumentiranost naše službe, što omogućava svim drugima da provode svoj dio posla - kaže Jasen Mesic.

Szent Istvan

Szent Istvan izgrađen je 1915. u brodogradilištu Ganz & Comp. Danubius A.-G. u Rijeci kao zadnji od četiri moderna bojna broda u floti Austro-Ugarske Monarhije. Ostali iz klase Tegethoff: Viribus Unitis, Tegethoff i Prinz Eugen izgrađeni su ranije u tršćanskom brodogradilištu. Bili su velike udarne snage, s 12 topova kalibra 30,5 cm, 12 od 15 cm, 20 topova od 7,5 cm, po četiri PA mitraljeza i četiri podvodne torpedne cijevi. U lipnju 1918. trebali su, prema zamisli zapovjednika austro-ugarske mornarice, admirala Nikolausa Horthyja de Nagbanyja sudjelovati u napadu pomorskih snaga na "Otrantsku baražu", prepreku snaga Antante na ulazu u Jadransko more. Kasno navečer 9. lipnja Szent Istvan i Tegethoff su isplovili prema Dugom otoku, u cijoj su se uvali Telašćica trebali naci s drugima, ali su kasnili. Eskadru su primijetila dva talijanska torpedna čamca MAS koja su nešto prije 3.30 sati u jutro 10. lipnja lansirala na nju torpeda. Pogodeni Szent Istvan odmah se nagnuo na desni bok, voda je prodirala u velikim količinama ali su vjerovali da će uspjeti zaustaviti prodor i stići do obale. U 5.58 sati brod se počeo prevrtati i za čas se posve prevrnuo, te u 6.12 sati nestao s površine. Brodovi iz pratnje spasili su 976 članova posade, poginulo je 89 mornara, među njima i 27 Hrvata. Dramu Szent Istvana s Tegethoffa je snimala filmska ekipa, ukrcana kako bi zabilježila predstojeću borbu u Otrantu.

Istraživanja

Ministarstvo kulture u sklopu svog programa ima plan posebne zaštite ovovjekovnih olupina koje su možda i više na udaru devastatora nego antički brodovi. Godišnje je, inace, u programu pet do šest redovitih istraživanja na različitim lokalitetima. Ove su godine već provedena zaštitna istraživanja na Murteru, na Brsecinama kod Dubrovnika, u staroj luci Dubrovnika, te u vrsarskom akvatoriju, kao i istraživanja americkog bombardera lovca na Visu. Program je vrlo opsežan i svaki od ronilaca ima 100 do 120 ronjenja na godinu, što se smatra jako puno, rekao nam je Jasen Mesic.

Trimix i nitrox

Zbog sve većih dubina i specifičnosti fizioloških potreba čovjeka, normalna punjenja zrakom u bocama više ne zadovoljavaju i postaju preopasna. Zbog toga se rade umjetne smjese plinova u koje se dodaju neutralni plinovi, uglavnom helij, i dobije smjesa kisika, dušika i helija. Svaki ronilac nosi četiri boce i u jednom ronjenju promijeni tri vrste smjese koju udiše.

Za dugotrajne i iscrpljujuće dekompresije upotrebljava se nitrox mješavina - dušika i kisika - pri čemu je postotak kisika čak do 80 posto prema 21 posto kako je kod normalnog zraka. U izronu se tako oslobadaju negativne količine plinova i dolazi do njihove normalizacije. Ronjenja traju oko 90 minuta, a na dnu se boravi samo 15 do 20 minuta.

[naslovnica](#)

[vrh stranice](#)

